

6. Stetsenko I. V. Modeljuvannia system: navch. posib. [Elektronnyj resurs] / I. V. Stetsenko. – Cherkasy : ChDTU, 2010. – 399 s.

7. Surmin Yu. P. Teorija sistem i sistemnyj analiz: Uchebnoe posobie. / Ju. P. Surmin. – K.: MAUP, 2003. – 368 s.

8. Husainov D. Ja., Harchenko I. I., Shatirko A. V. Vvedennja v modeljuvannja dynamichnyh system: Navch. posibnyk [Elektronnyi resurs] / D. Ja. Husainov, I. I. Harchenko, A. V. Shatirko. – K.: Kiivs'kij nacional'nij universitet imeni Tarasa Shevchenka, 2010. – Rezhym dostupu: <http://www.cyb.univ.kiev.ua/library/books/khusainov-17.pdf>

9. Chernjak Ju. II. Sistemnij analiz v upravlenii ekonomikoj / Ju. II. Chernjak. – M.: Ekonomika, 1975. – 191 s.

10. Jun G. M., Marinceva K. V. Osnovy teorii system i sistemnyj analiz: konspekt lekcij. / G. M. Jun, K. V. Marinceva. – K.: NAU, 2004. – 68 s.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ХАРАКТЕРНЫХ СВОЙСТВ МЕТОДИЧЕСКИХ СИСТЕМ ОБУЧЕНИЯ

И. М. БУЦЫК, кандидат педагогических наук, доцент Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы определения характерных свойств методических систем обучения, определено их общее содержание, описаны общие характерные и специфические особенности методических систем обучения.*

***Ключевые слова:** система, методических систем обучения, компоненты, элементы, подсистема, структура*

DETERMINATION OF THE CHARACTERISTIC FEATURES OF METHODOICAL TEACHING SYSTEMS

I. BUTSYK, Ph. D. Pedagogics

***Summary.** This article deals with the determination of the characteristic features of methodical teaching systems, where their essence, relevance is described. There is determined their overall composition, based on analysis of current scientific studies, general characteristic and specific features of methodical teaching systems (composition and structure) and the specific characteristics (structure, condition, behavior, stability, development, adaptation, complementarity, balance system) are described.*

***Keywords:** system, methodical teaching system, components, elements, subsystem, structure*

УДК 37: 398

РЕЦЕПЦІЯ ФОЛЬКЛОРУ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

К. О. ВЛАСЕНКО, здобувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України

© К. О. Власенко, 2015

Анотація. У статті розглянуто проблеми рецепції фольклору як засобу виховання молоді в наукових дослідженнях відомих педагогів. З'ясовано особливості використання фольклорних жанрів (загадок, прислів'їв та приказок, календарно-обрядових пісень, героїчного епосу) у вихованні молоді.

Ключові слова: рецепція, фольклор, виховання, педагогіка, жанр, само-свідомість, молодь

Постановка проблеми. Нині, в період піднесення національної свідомості народу, відродження інтересу до української народної творчості, постає питання виховання особистості з високим рівнем національної свідомості. Вивчення багатой духовної спадщини народу є основою для формування національної самосвідомості. Засвоюючи кращі зразки усної народної творчості, особистість засвоює культурно-моральні орієнтації. Вивчаючи народні пісні, танці, прозові (казки, перекази, легенди) та паремійні жанри (прислів'я та приказки), можна розвивати художні та музичні здібності. Це вимагає детального дослідження рецепції фольклору у галузі теорії і практики виховання, її актуальності та подальшого використання фольклору у сучасній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виховання особистості засобами фольклору досліджували такі класики педагогіки, як Г. Сковорода, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Я. Коменський. Здобутки педагогіки у вихованні особистості за допомогою запозичення та переосмислення фольклору представлені у працях М. Стельмаховича, Ю. Ступака, О. Ткаченко, Р. Скульського, Н. Лисенко, Ю. Грицяя.

Окремі аспекти фольклору як засобу виховання були предметом розгляду і в працях відомих фольклористів: О. Воропая, М. Грушевського, П. Житецького, М. Костомарова, П. Куліша, М. Максимовича, Г. Довженок, О. Бріціної, М. Дмитренка. Вони звертали увагу передовсім на виховання традиціями та звичаями українського народу.

У сучасних умовах вітчизняними вченими (Н. Бібік, Н. Карповець, В. Киричок, Т. Мацейків, С. Мишанич, А. Пономарьов, Ю. Руденко, В. Скуратівський, Н. Скутіна, М. Стельмахович, М. Струнка, Е. Сявавко, К. Чорна) визначені зміст художньо-трудова традицій і звичаїв українського народу, принципи, форми, методи та прийоми виховання позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українців. Аналіз праць цих вчених дав змогу виділити фольклор як засіб морально-психологічної підготовки особистості до сприймання народних трудових традицій і звичаїв [3, с. 7].

Таким чином існує потреба в узагальненні наукових досягнень відомих педагогів у галузі виховання, а саме запозичення та відтворення фольклору як одного із засобів виховання у сучасній освіті.

Мета статті – здійснити історико-педагогічний аналіз праць відомих педагогів, виявити та науково обґрунтувати рецепцію фольклору як засобу виховання молоді у педагогіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Народні пісні, казки, легенди і перекази, анекдоти, небилиці, прислів'я та приказки, примовки, замовляння, народна драма, думи і балади та інші жанри – все це вбирає в себе багатомірне і містке слово «фольклор».

Фольклор (від англ. *folklore* – народна мудрість, знання) є важливою складовою частиною культури народу. У сучасній українській фольклористиці знаходимо трактування цього терміну: «Фольклор – це художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колек-

тивної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом. У ній відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу» [4, с. 36].

Нині питання фольклору є актуальним. Фольклористика перебуває у тісному зв'язку з такими науками, як літературознавство, етнографія, історія, географія, мовознавство, соціологія, педагогіка. Педагогіка розглядає твори усної народної творчості відповідно до їх виховного впливу. Величезна кількість важливих думок щодо виховання знайшла розкриття в жанрах фольклору – казках, легендах і переказах, прислів'ях та приказках, баладах і думах, загадках тощо.

В українському фольклорі в значенні «виховувати» найчастіше вживається слово «навчати», наприклад:

«Ой там в саду, у садочку, научала мати дочку...»;

«Наступила чорна хмара, наступає синя,

Научає бідна вдова єдиного сина» .

А також широко використовуються синонімічні поняття до слова «виховувати»: викохувати – з любов'ю ростити, дбайливо доглядаючи, добиватись найкращого стану («Викохав дитину в добру годину»); учити – впливати в певному напрямі, формувати, виховувати, прищеплювати що-небудь («Пригоди учать згоди») [7, с. 47].

Образна форма жанрів фольклору збільшує силу їхнього впливу та полегшує запам'ятовування. Образи народної творчості служать зразками для поведінки людей. Тому не дивно, що К. Ушинський писав: «...виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях [5, с.11].

Одним із перших педагогів, хто звернув увагу на силу народної творчості у процесі виховання, був К. Ушинський. Не випадково центральною ідеєю педагогічної концепції педагога є ідея народності виховання та формування національної самосвідомості народу. За словами педагога, виховання не треба вигадувати, бо воно існує в народі стільки віків, скільки існує сам народ, з ним народилося, з ним зросло, відобразило в собі всю його історію і всі його якості. «Не педагогіка і не педагоги, але сам народ та його великі люди прокладають шлях у майбутнє: виховання йде цим шляхом і, діючи заодно з іншими громадськими силами, допомагає йти ним окремим особам і новим поколінням» [7, с. 20]. У своїй книжці «Рідне слово» Ушинський використав прислів'я та приказки, загадки, байки, народні казки, пісні та ін. Неодноразово відомий педагог підкреслював велике значення фольклору у вихованні та особливу роль відводив казці.

У скарбниці народної творчості слід звернути увагу на великий жанровий пласт – календарно-обрядові пісні. Колядки та щедрівки, веснянки, гаївки, русальні та купальські, жнивварські, косарські та гребовицькі пісні, такі різні за змістом і формою, часом виконання, але такі схожі за втіленням народної мудрості та морально-естетичних ідеалів. Календарно-обрядовим пісням притаманні ідеалізація природи, любов до землі та праці на ній. Показовими є жнивварські пісні, які оспівували працю селянина-трудівника, змальовували побут женців, уславлювали господарів та висміювали нероб. У всі календарно-обрядові дійства залучали молодь. Тому відомі педагоги (В. Сухомлинський, Я. Коменський, К. Ушинський, А. Макаренко) звертали увагу на виховне значення обрядових дійств та української пісні, яка завжди їх супроводжувала. У статті «З далекої півночі» П. Грабовський висловлює захоплення неперевершеною красою народної творчості, особливо народною піснею: «Втіхо моя,

пісне українська! Мов дотик зачарованої істоти, ти змінюєш мої сили, кріпиш почування, викликаєш жадобу до життя...» [7, с. 29].

К. Ушинський розглядав фольклорний твір як «вікно, через яке ми можемо показати ту чи іншу сторону народного життя». Українські народні пісні він вважав прекрасним матеріалом для виховання високих моральних, етичних уявлень, глибоких та благородних почуттів [8, с. 16-17].

В справі розумового та естетичного виховання важливе місце належить загадкам. Це один із найпоширеніших і найдавніших жанрів фольклору, який відбиває розуміння народом зовнішнього світу. З давніх-давен загадки були однією з форм навчання молоді пізнавати навколишній світ, через них передавався життєвий досвід, знання. Широко використовуються загадки і в дозвіллі молоді. Вони сприяють розвитку догадливості, кмітливості, уміння міркувати та пізнавати навколишню дійсність. Враховуючи велику виховну роль загадки, видатні педагоги і методисти завжди включали її у хрестоматії, в книги для читання [8, с.10-11].

Героїчний епос, до якого належать билини, думи, історичні пісні, пісні-хроніки, є одним із найефективніших засобів виховання патріотизму в молодого покоління. Твори фольклору зображують значні події минулого та історичних героїв, возвеличують їхні заслуги, засуджують зраду, боягузтво. Героїчний епос формує почуття патріотизму, любові до Вітчизни та національну самість. Творцями та виконавцями історичних пісень були очевидці чи безпосередні учасники подій. Тому «дійсність, охоплена історичною піснею, включає сферу історичного життя народу, життя політичного, як внутрішнього, так і зовнішнього. Народ не тільки відтворює події, але і дає їм свою оцінку» [4, с. 256].

К. Ушинський вважав патріотичне почуття – найвищим полум'яним почуттям в людині, «його суспільним цементом», яке «останнім гине навіть у лиходії» [1]. Народні погляди на виховання надзвичайно яскраво виявляються у народних паремійних жанрах, які ввібрали у себе усе найкраще, що відповідає ідеалу виховання. В лаконічних формах прислів'їв та приказок зосереджений глибокий підтекст та структура, які розраховані на кмітливість та здогадливість слухача. В пареміях висловлюється повага до освіти і знань, до батьків і старших, возвеличується любов до праці, засуджуються лінощі. Ці твори народної творчості спрямовані на формування морально-етичних якостей, розвитку найкращих людських рис. Все це дає право говорити про універсальність цих фольклорних жанрів, які своє виховне значення мають як для дорослих, так і для дітей. Ступак Ю.П. звертає увагу на багатий виховний матеріал, який містять у собі думи, прислів'я та приказки. «Саме вони вчать єдності між словом і ділом, кличуть до активності..., викривають індивідуалізм, лицемірство, байдужість до людини. Художня довершеність цих творів, їх емоційна сила також має неабияке педагогічне значення» [6, с. 87-88].

Серед відомих українських педагогів осягнув значущість фольклору у вихованні особистості Г. Сковорода. Усім відома ідея народності та природовідповідності виховання Г. Сковороди. Повз увагу Григорія Сковороди не пройшли такі перлини народної мудрості, як «Яким у колыску – таким у могилку», «Коли корова – не надівай сідла», «Не в кожній воді мило розпуститься» [5, с. 119]. Він не тільки повторює народний ідеал виховання в праці, а й збагачує його.

Стельмахович М. у своїй праці «Народна педагогіка» чітко визначає ідею залежності характеру людини від середовища, побутових умов, домаш-

нього оточення («З ким поведешся, від того й наберешся», «Який стук, такий й грук») та ідею виховання прикладом («Добрий приклад кращий за сто слів», «Приклад кращий за правило») [7, с. 43].

Багато педагогів звертаються до усної народної творчості, зокрема до паремійних жанрів, як до джерела, з якого можна почерпнути ідеї виховання любові до праці. В народі працю розуміють як діяльність, спрямовану на створення матеріальних та духовних благ. Відомий дослідник паремійних жанрів Пазяк М.М. зазначав: «Прислів'я стверджують вічну істину про працю як основу людського життя та підкреслюють важливу роль господаря в утриманні в належному порядку двору, будівель, худоби, а господині – у створенні затишку в хаті («Без господаря двір плаче, а без господині – хата») [9, с. 110].

В паремійних жанрах про працю розробляються такі теми: праця як життєва необхідність («Праця чоловіка годує, а лінь марнує», «Без трудів не їстимеш пирогів»), ставлення до праці («Була б лише охота – наладиться кожна робота», «Де нема охоти, там нема роботи»), осуд ледарства («Маленька праця краще за велике безділля», «При їді мліє, при роботі пріє»). Засуджуючи ледарство, часто в метафоричних образах лежання, сну, сидіння, народ стверджує працю як основу життя і добробуту: «З лежі не буде одежі, а з спання не буде коня», «Лежачи й сокира ржавіє», «Сиділи три дні, та й висиділи злидні» [9, с. 116].

Виховна сила праці настільки велика, що її важко переоцінити. За народними переконаннями, тільки той може бути щасливим, хто працює («Щастя не в хмарах ховається, а працею здобувається», «Ледачий не буде щасливий», «Праця – ключ до щастя»). Народні традиції родинного виховання відображають жагуче прагнення батьків до того, щоб забезпечити якомога вищий рівень трудової підготовки дітей, збудити в молоді, як психологічно, так і морально постійний потяг до праці, причому такий сильний, щоб вихованець соромився власного байдкування, обурливо ставився до ледарів і нероб, в умовах бездіяльності почував себе ненормально та й навіть в уяві не припускав собі такого, що можна жити не працюючи [2].

У прислів'ях та приказках високо цінується любов до знань, потяг до освіти: «Вік живи, вік учись», «Вчитись ніколи не пізно», «Учись змолоду, пригодиться на старість», «Хто хоче багато знати, тому треба мало спати», «За одного грамотного двох неграмотних дають», «За одного грамотного двох неграмотних дають». У пареміях виявлена висока вимогливість до людини, вони спрямовані на виховання свідомої та активної людини. У справі виховання молоді велике значення має оточення. Про виховний вплив людського оточення народна творчість говорить так: «З добрим поживеш – добро переймеш, а з лихим зйдешся, того й наберешся», «Погана компанія й доброго чоловіка зіпсує», «Без вірного друга велика туга» [8, с. 23-24].

Висновки. Жанри фольклору – це невмируще багатство, яке треба відроджувати, розвивати та використовувати під час виховання. Значення фольклору як засобу виховання молоді важко переоцінити, адже жанри народної творчості сприяють розвитку національної самосвідомості та морально-етичних якостей. Тому виховання засобами фольклору є важливим питанням сучасності. Цінність вивчення творів усної народної творчості і в тому, що вони сприяють розвитку усної і писемної мови, культурної освіченості особистості. Вивчення фольклору вимагає системного підходу, беручу при цьому до уваги досвід відомих педагогів у галузі виховання засобами усної народної творчості.

Література

1. Педагогічна діяльність і система поглядів на педагогіку К.Д. Ушинського [Електронний ресурс] / Режим доступу до реф. : http://crk-knteu.kiev.ua/62711-pedagogicheskaya_deyatel_nost_i_sistema_vzglyadov_na_pedagogiku_k_d_ushinskogo.html
2. Провідні ідеї і традиції трудового виховання [Електронний ресурс] / Режим доступу до реф. : <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/narped/part1/017.htm>
3. Гуцан Л. А. Виховання у молодших школярів позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу у процесі художньо-трудової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Л.А. Гуцан – Київ, 2005. – 20 с.
4. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість: [підручник] / М. Лановик, З. Лановик. – [4-те вид.]. – Київ: Знання-Прес, 2006.- 591 с.
5. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка: навчальний посібник [для студ. пед. навч. закл.]. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2001. – 172 с.
6. Похилько О.В. Ю. П. Ступак як дослідник педагогічних поглядів Т. Г. Шевченка // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 8 (42). – С. 85-92.
7. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. – К.: Радянська школа, 1985. – 312 с.
8. Ступак Ю. П. Виховне значення українського фольклору. – Київ, 1960. – 32 с.
9. Українські прислів'я та приказки / [упоряд.: С. Мишанич, М. Пазяк]. – Київ: Дніпро, 1984. – 392 с.

REFERENCES

1. Pedagogichna diyal'nist' i systema poglyadiv na pedagogiku K.D. Ushyn's'koho [Elektronnyj resurs] / Rezhym dostupu do ref. : http://crk-knteu.kiev.ua/62711-pedagogicheskaya_deyatel_nost_i_sistema_vzglyadov_na_pedagogiku_k_d_ushinskogo.html
2. Providni ideji i tradytsiji trudovoho vyhovannya [Elektronnyj resurs] / Rezhym dostupu do ref. : <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/narped/part1/017.htm>
3. Gutsan L. A. Vyhovannya u molodshyh shkolyariv pozytyvnoho stavlennya do tradytsij i zvyhajiv ukrajins'koho narodu u protsesi hudozhn'o-trudovoji diyal'nosti: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand.ped.nauk:13.00.07 «Teoriya i metodyka vyhovannya»/ L.A. Gutsan. – Kyiv, 2005. – 20 s.
4. Lanovyk M.B. Ukrajins'ka usna narodna tvorchist': [pidruchnyk] / M. Lanovyk, Z. Lanovyk. – [4-te vyd.]. – Kyiv: Znannya-Pres, 2006. – 591 s.
5. Mosiyashenko V.A. Ukrajins'ka etnopedagogika : navchal'nyj posibnyk [dlya stud. ped. navch. zakl.]. – Gluhiv: RVV GDPV, 2001. – 172 s.
6. Pohyl'ko O.V. Y.P. Stupak yak doslidnyk pedagogichnyh pohlyadiv T.G. Shevchenka // Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsijni tehnologii. – 2014. - № 8 (42). – S. 85-92.
7. Stel'mahovich M.H. Narodna pedagogika. – K.: Radyans'ka shkola, 1985. – 312 s.
8. Stupak Y.P. Vyhovne znachennya ukrajins'kogo folkloru. – Kyiv, 1960. – 32 s.

9. Ukraïns'ki pryslivya ta prykazky / [uporyad. : S.Myshanych, M. Pazyak]. – Kyiv: Dnipro, 1984. – 392 s.

РЕЦЕПЦИЯ ФОЛЬКЛОРА КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ В ПЕДАГОГИКЕ

К. А. ВЛАСЕНКО, соискатель кафедры социальной педагогики и информационных технологий в образовании Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

***Аннотация.** В статье рассмотрены проблемы рецепции фольклора как средства воспитания молодежи в научных исследованиях известных педагогов. Выявлены особенности использования фольклорных жанров (загадок, пословиц и поговорок, календарно-обрядовых песен, героического эпоса) в области воспитания молодежи.*

***Ключевые слова:** рецепция, фольклор, воспитание, педагогика, жанр, самосознание, молодежь*

RECEPTION FOLKLORE AS A MEANS OF EDUCATION THE YOUNG IN PEDAGOGY

K. VLASENKO, competitor of the department of social pedagogy and information technology in education of National university of life and environmental sciences of Ukraine

***Summary.** The article deals with the issues of reception folklore as a means of education the young in scientific researches of the known teachers. The features of the use of folklore genres (riddles, proverbs and saying, calendar-ceremonial songs, heroic epos) are found out in area of education of young people.*

***Key words:** reception, folklore, pedagogy, education, genre, consciousness, young people*

УДК 3778.12

ЗМІСТ І ХАРАКТЕР СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Л.Д. ГРИЦЯК, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародної економіки та менеджменту, ДВНЗ «Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана»

***Анотація.** У статті розкрито поняття “соціальна компетенція”; узагальнено погляди вчених на формування компетентної особистості. Зроблено висновок про можливість формування соціальної компетенції у студентів економічних спеціальностей у процесі навчання.*

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, соціальна компетенція, викладач, студент*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція країни у міжнародне співтовариство, ринкові відносини та глобальна інформатизація новітнього суспільства потребують підвищення рівня якості економічної діяльності підприємств та організацій. Це обумовлює висування нових високих вимог до